

## KONVERENTS 1930. AASTATE EESTI KIRJANDUSEST

17. märtsil toimus Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi korraldusel konverents „Eesti kirjandus 1930. aastatel: realism ja selle hargnemisi”. Avakõnes ütles Piret Viires, et seekordne kokkusaamine toimub jätkuena 2006. aasta lõpus aset leidnud 1920. aastate eesti kirjanduse konverentsile, mil püstitati ülesanne analüüsida erinevate kümnendite kirjandust uutest vaatepunktidest.

Toomas Liiv („1930-ndate realismi erijooni”) märkis, et seda kümnendit peetakse realismi kõrgajaks. Kümnendi alguses esile kerkinud kirjandusvoolu nimetati uusrealismiks, mida seostati A. H. Tammsaare „Tõe ja õiguse” ning „Kõrboja peremehega”. 1930. aastate realismi eripära sõnastas Erni Hiir artiklis „Tööeestluse tähised”: eesti realismi tõeline sisu on ülesehitav töö. Töö glorifitseerimine on esindatud kahe vastandliku kirjaniku A. H. Tammsaare ja E. Hiire näol. T. Liiv osutas, et see-ga ülistati juba Eesti Vabariigis tööd, mis oli vaimse vundamendi ladumine 1940. aastate sotsrealismile.

Tiit Hennoste („Elulähedusest rahvuslähedusele. Kirjandusideoloogiast tähistevahetuse aegu”) keskendus eelkõige rahvuslike literaatide arusaamadele kirjandusest ja rahvuslusest aastatel 1933–1935. Kesksed teemad, mille üle arutleti, olid rahvus, rahvusühatus, kultuuri ja kirjanduse organiseerimine, kirjaniku ülesandeks olev konstruktiivne meelsus, ülesehitav ja rahvust organiseeriv töö (boheemlase-

tüüp peab Eestist kaduma!), vajalik on kõlbluse, optimismi, positiivsuse rõhutamise. Paljude rahvuslaste meelest oli elulähedusliikumine negatiivne nähtus, Henrik Visnapuu võttis kasutusele rahvusläheduse mõiste.

Kunstiteadlane Virve Sarapik kõneles piltkunste mõjutanud rahvusluse ideedest võrdlvalt 1910. ja 1930. aastatel. Tähtis teema sajandi algul oli Kalevipoja kujutamine. Gustav Suitsult ilmus artikkel, kus ta mainis, et kui mõistega *eesti kirjandus* on juba harjutud, siis *eesti kunst* kõlab alles võõrastavalt. Kalevipoja abil oli võimalik luua eesti kunsti minevikuline mõõde. 1930. aastatel oli läbiv idee, et hea kunst on rahvuslik kunst. Kõige eestilikumaks peeti Pallase kunstnike töid.

Rein Veidemanni ettekanne kandis pealkirja „Albert Kivika „Nimed marmortahvlil” kui eesti (kirjandus)kultuuri tüvitekst”. Tüvitekstideks on põhjust pidada kultuuri neid tekste, millele saab toetuda kas rahvusliku eneseteadvustamise või (kirjandus)kultuuri kaanon kujundamise puhul. A. Kivika romaani aineks on Vabadussõda, kuid oma realistlikkusega võimendab see pigem eksistentsiaalseid hoiakuid (kõhklused, poole valik, surmahirm ja selle ületamine) kui kroonupatriotismi. Esineja võrdles seda romaani 1979. aastal ilmunud Juhan Peegli fragmentariumiga „Ma langesin esimesel sõjasuvel”, leides kahes teoses palju ühist: tegemist on ühe põlvkonna lugudega, mille keskmes on noor elluastuja, sõda ei

romantiseerita ja mängus on eesti rahva saatus. See, et kahel sõjakirjanduse tippteosel on palju ühist, võimaldabki Kivika romaanist rääkida kui tüvitekstist.

Sõjateemaliste romaanidega jätkas ka järgmine esineja. Anneli Kõvamees kõneles Vabadussõda kajastavatest 1930. aastate eesti romaanidest. Enne iseseisvusaega kujutati eesti rahvast kirjanduses ohvrina, edaspidi aga märksa võitluslikumana. Tutvustamist leidsid Kalju Rahu romaan „Isamaa eest”, Richard Rohu „Esimene armastus”, August Gailiti „Isade maa” ja A. Kivika „Nimed marmortahvilil” (vt ka KK 2008, nr 5).

Mirjam Hinrikus lahkas oma ettekandes „A. H. Tammsaare soolisustatud modernsuskogemus 1930-ndate romaanides” kirjaniku vaateid naisemantsipatsioonile. Juba oma üliõpilasnoveallides oli Tammsaare ses osas kriitiline, väites Otto Weiningeri soopolaarsuse teooriale tuginedes, et naine ei suuda emantsipatsiooniga kohaneda. Varjatult osutab Tammsaare kogu oma loominguga, et naistel ei õnnestu mees-  
tega võrdväärselt ühiskonnaelus tegutseda. Selleks on nad olemuslikult mees-

test liiga erinevad. Neil teemadel on Tammsaare peatunud oma romaanides „Elu ja armastus” ja „Ma armastasin sakslast”. August Annist on väitnud, et Tammsaare looming tõestas: puhas mõistus ei suuda tabada täit tõe ja õigust, valitseb intellektualismi kriis.

Elo Lindsalu tutvustas naiskunstniku probleematikat Leida Kibuvitsa romaanis „Paradiisi pärisperenaine” (1934). 1930. aastate kirjanduse taustal mõjus teos värselt oma impressionistliku stiili ja meisterliku sõnastusega. Romaani peategelase Eeva prototüüp oli Vanemuise ja Estonia primadonna Liina Reiman. Ka teda tabas 1933. aasta majanduskriisi ajal karm saatus: ta vallandati teatrist, sest otsustati minna meelelahutusliku repertuaari teed. Romaanis tuuakse välja probleemid, millega naiskunstnikel tuleb silmitsi seista: tunnustamatus, tõsine kunst *vs.* meelelahutus, materiaalse turvatunde puudumine.

Kahe konverentsi materjalidest on kavas välja anda ühiskogumik.

TIINA HALLIK